

Human IT

Tidskrift för studier av IT
ur ett humanvetenskapligt perspektiv

Self-publishing

publicera själv eller publicera sig själv?

av [Karl-Erik Tallmo](#)

Abstract

This essay deals with various forms of self-publishing, both in the sense of publishing without the aid of a traditional publishing house, and in the sense that you turn yourself into a publication of sorts, by, for instance, exhibiting personal information on the Internet. The rise of copyright in the early 1700's was an important factor when it came to centering publication on a certain individual author. Today, the role of authors as well as the fixed form of both the printed edition and the singular copy of a manuscript are again being dissolved. Furthermore, the boundaries between private and public as well as those between fact and fiction are being blurred. This observation, together with the notion of the permanently connected citizen, permanently monitoring and at the same time permanently being monitored, could possibly lead to the emergence of a sort of "hyperpublic sphere" (or in German, "Hyperöffentlichkeit"), a term used here with some reference to Habermas's well-known expression "Bürgerliche Öffentlichkeit".

Att rubriken innehåller ordet *self-publishing* på engelska är ingen slump. Svenskans "egenpublicering" syftar på en publicering som är ens egen, medan det inte helt lyckade översättningslånet "självpublicering" kan uppfattas som att man själv blir objektet för handlingen, ungefär som i ordet självporträtt. *Self-publishing* har dock båda betydelserna, och båda ska också behandlas här.

Ordet finns för övrigt även på ryska, *samizdat*, som är en förkortning av *samizdatelstvo*, vilket betyder just 'självpublicering' och syftar på den hemliga, underjordiska form av publicering som förekom i Sovjetunionen ungefär från Stalins död 1953 och framåt, även en tid efter introduktionen av *glasnost*, till början av 90-talet. Det var ju en typisk dissidentrörelse, med ofta mycket primitiva publikationer,

mångfaldigade i kanske bara ett fåtal exemplar med hjälp av karbonpapper eller med stencilteknik.

Det är förstås bara i totalitära länder metoden har denna hemliga karaktär. I väst är *self-publishing*-litteraturen kanske underjordisk i en annan bemärkelse, så tillvida att den medvetet tar avstånd från de traditionella kanalerna, det officiella samhället eller den erkända litteraturens estetik, men publikationer är ju mycket sällan direkt förbjudna hos oss – utom i mycket speciella fall, när det gäller hets mot folkgrupp eller barnpornografi.

Här tänkte jag dock behandla främst den typ av publicering som författare och poeter länge har sysslat med i tryckt form och som nu tagit sig alldeles speciella uttryck inom den elektroniska publiceringen.

Men låt oss först ställa oss frågan vad *self-publishing* egentligen är? I dag föreligger ju en rätt klar skillnad mellan att publicera sig på något stort förlag som Bonniers eller Springer å ena sidan och att å den andra ombesörja tryckning och distribution själv.

Under boktryckarkonstens första sekel såg det inte ut så. Det fanns mängder av mindre bokutgivare i form av enskilda tryckare. Det fanns sällan separata förlag. Bokhandel, tryckare och förläggare var ofta en och samma person. Här fanns dock en skillnad mellan de dominerande och mer inflytelserika tryckarna i t.ex Paris och London och tryckarna på den franska eller engelska landsbygden.

Rätt tidigt, redan på 1500-talet, förekom små folkliga böcker, kolportageböcker, *Volksbücher* eller *chapbooks*, som såldes av kringresande, ofta med populära historier och visor. Men de kunde sedermera också innehålla mera brännbart material, som t.ex. i Nederländerna, kampvisor för calvinisterna. Att böcker över huvudtaget gavs ut på folkspråket och inte på latin kan nog sägas ha varit en revolution i sig.

Detta kan förefalla ligga utanför ämnet, men just begreppet *chapbook* har fått en viss renässans i våra dagar i den anglosaxiska världen. Så kallas ofta just egenpublicerade diktsamlingar eller små prosaböcker, som trycks upp med enkla medel, med fotokopiator eller laserskrivare. Det kan ofta vara mycket små skrifter, bara bestående av ett eller två A 4-ark som vikts två gånger, så att man får åtta små sidor per A 4-blad. En primitiv form av *print-on-demand*, som lätt kan distribueras via t.ex. Internet.

Under 1600- och 1700-talen, inte minst genom upplysningen, franska revolutionen och den amerikanska konstitutionen, fördes en kamp mot censur. Den svenska tryckfrihetsförordningen är som bekant också av gammalt datum – redan 1766 kom den i sin första version.

Samtidigt var ju publiceringsbranschen ett område med starka privilegier när det gällde vilka som fick ge ut böcker och vilka som inte fick. Särskilt när det gällde äldre litteratur hade ofta de stora städernas boktryckare privilegiet att ge ut klassikerna på nytt och på nytt; de bara förnyade sina licenser hos regeringen. Här kommer frågan om copyright in. När den introducerades, centrerade man plötsligt rättigheterna kring upphovsmannen, författaren, på ett sätt som inte skett tidigare. När det gällde utgivning av ny litteratur var det ändå förstås en fråga om pengar, precis som idag. Hade man inte råd själv, var man beroende av någon förmögen furste som kunde sponsra

utgivningen. Ofta fick den personen ståta med dedikation på titelbladet, kanske uppslaget med större grad än författarnamnet, som i vissa fall inte förekom alls.

Ibland nämndes författarens namn allra sist i den s.k. *kolofonen*. Det var en kvarleva från handskriftsepoken, då det ofta bara var skrivarens namn som uppgavs, om ens det. Detta hade också varit kompilatens gyllene tid, då man stal friskt från varandra, eller rättare sagt, man hade helt enkelt inte den syn på immaterialrätt som vi har i dag. Det var fritt att skriva till och dra ifrån, att skriva kommentarer i marginalen osv. När copyrighten introducerades – England fick sin första lag 1709 – så kan man säga att författaren i mera modern bemärkelse också uppstod. Ser vi detta i backspegeln med våra moderna ögon framstår det som ett framsteg att författarens auktoritet och verkets integritet stärktes. Men det var en lång process, som bara fick en trevande början här.

Den personliga centreringsen är förstås viktig, för *self-publishing* är ju i väldigt hög grad ett individualistiskt företag, om vi undantar underjordiska organisationers politiska utgivning. I Sverige kallades det oftast att man gav ut böcker på eget förlag, även om man inte hade någon rörelse som kunde kallas förlag.

Paleontologen Nils Peter Angelin var ett stort original som hade svårt att få gehör för sina idéer och få dem utgivna. Ändå räknas han som en banbrytare inom sitt fack. Han gav ut sin *Palaeontologia Svecica* på eget förlag 1851. Geologen Astrid Cleve von Eulers idéer om nivåförändringarna i Syd- och Mellansverige efter den senaste istiden var så pass kontroversiella att inget vetenskapligt förlag ville ge ut dem. Så hon publicerade också sina arbeten på egen hand, år 1960.

För poeter är den samtida världen ofta inte mogen, och när Walt Whitman skrivit *Leaves of Grass*, ansågs denna fritt frambrusande vers så okonventionell att ingen vågade trycka den. Whitman gav ut boken på egen bekostnad 1855 och utförde t.o.m. en del av sättningsen själv.

Rimbauds *Une Saison en Enfer* kom ut som en sorts egenpublicering. Det var den 19-årige Arthurs mor som bekostade utgivningen 1873.

Den brittiske poeten William Henry Davies gav 1905 på egen hand ut *The Soul's Destroyer and Other Poems*, som han skickade till bl.a. Bernard Shaw. Denne hjälpte så småningom Davies att komma in i det litterära etablissemanget.

Anaïs Nin köpte 1940 en egen tryckpress för att kunna ge ut sin *Under a Glass Bell*. De amerikanska förlagen hade sagt henne att ingen skulle vara intresserad av att läsa en bok om livet i Paris, skriven på ett så egensinnigt och esoteriskt språk.

I Sverige fanns t.ex. Harald Forss, som 1939 fick ge ut sina första diktsamlingar i egen regi. Och Erik Lindegren gav ut *mannen utan väg* på eget förlag 1942. En mera kollektiv ansträngning gjordes inom Metamorfosgruppen, som på femtiotalet förlade sina egna böcker. I gruppen ingick författare som Paul Andersson, Petter Bergman, Svante Foerster och Lasse Söderberg.

Den lakoniska kortprosans svenska mästare, Uno Eng, debuterade 1921 på Bonniers med *Skiptikon* men gav sedermera ut ett par böcker på eget förlag (i nummerade upplagor), t.ex. *Mr. Bisters memoarer* och *Historietter*, båda 1956.¹

1972 startades i Sverige "Författares bokmaskin", som erbjöd hjälp med sättning, tryckning och bindning av böcker åt oberoende författare. Sedan dess har man publicerat ungefär 1 000 titlar av cirka 900 olika författare. Företrädare för Bokmaskinen är dock noga med att framhålla att de inte utgör något förlag. Varje författare är en självständig utgivare.²

Att ge ut sin bok själv på detta sätt, traditionellt tryckt på papper, har ju haft ett antal nackdelar. Vare sig man nu valt att ombesörja saken själv, därför att man inte tagits till nåder av något etablerat förlags lektörer och redaktörer eller för att man helt enkelt från början velat vara fri och oberoende, så har ju främst distributionen varit ett stort problem. Det kostar pengar att distribuera böcker via Seelig, och bokhandelns marginaler är också rätt höga, så någon större affär lär det knappast bli. Och att själv springa runt med böcker till olika bokhandlare eller ringa runt och skicka ut reklam är oerhört ansträngande. Jag vet, för jag har provat. Ett par av mina böcker har jag givit ut själv. Förstaupplagan av boken *Orden och rubrikerna*, som senare gavs ut igen av Symposion. Och så *Iakttagarens förmåga att ingripa*, den första elektroniska romanen i Sverige.³ (I det fallet kunde heller knappast någon annan än jag själv ha givit ut den, eftersom det 1992 inte fanns någon elektronisk utgivning att tala om i Sverige.)

Dessutom är det detta med prestigen. Jag tror att det håller på att svänga om en aning nu i och med de elektroniska mediernas intåg, men åtminstone på 70- och 80-talen sågs man lätt över axeln om man gav ut sina böcker själv. Det var liksom underförstått att man inte var någon riktig författare, utan att man hade fått nobben överallt och nu tvingades att ge ut boken själv. Man blev styvmoderligt behandlad i alla led. Recensenterna i de stora tidningarna brydde sig i allmänhet inte om att anmäla böckerna, bokhandlarna var skeptiska till att sälja dem och bokläsarna köpte förstås inte heller gärna böcker de inte läst om någonstans och som inte hade ett känt förlags logotyp på omslaget – eller som rent grafiskt kanske förmedlade en känsla av amatörism. Boken nådde alltså ofast bara de verkligt hängivna eller specialintresserade.

Problemet med distributionen har ju i denna elektroniska era ändrats dramatiskt. Det finurliga med litteratur på Internet är ju att den som har utrustningen som behövs för att kunna läsa en bok på nätet också har utrustningen som behövs för att kunna publicera en bok där. Och distributionen är så att säga inbyggd i själva idén med ett nätverk. Det är här den verkligt stora revolutionen med elektronisk publicering ligger. Där, liksom i det faktum att texter inte längre är fixerade som i den tryckta boken.

Det där är en mycket viktig och kritisk aspekt, som gäller autenticitet, auktoritet och identitet hos olika utgåvor. Den frågan skulle kräva en egen artikel. Låt mig bara säga att om boktrycket gav oss upplagan som konstant, medan handskriftsepoken hade haft det enskilda exemplaret som en konstant, så har vi i den elektroniska eran inte ens exemplaret som en fixerad enhet längre. Detta är både på ont och gott. Definitionerna av vad som utgör ett verk och vad en författare egentligen är kommer med all sannolikhet att ändras drastiskt framöver. (Som en kuriositet i sammanhanget kan nämnas att William Gibson 1992 gav ut en elektronisk bok som hette *Agrippa*, som förstördes efter första genomläsningen.)

När det gäller *self-publishing* i elektroniska medier, så började det inte på Internet.

Det var främst på små BBS:er i början av 80-talet som man publicerade enkla fanzines, ofta med ren osofistikerad och oformaterad text (ASCII), som man kunde ladda ned till sin egen dator. Samtidigt spreds de här publikationerna i många fall också på disketter.

Vid mitten av 80-talet började det dyka upp olika verktyg för att göra lite mera sofistikerade elektroniska böcker, för utgivning på diskett eller möjligen för nedladdning från någon BBS. Man var då tvungen att ha programmet som boken var gjord med för att kunna läsa. Voyager i USA gav t.ex. ut ett Macintosh- och Hypercardbaserat verktyg som hette *Expanded book toolkit*, som byggde på en sorts bokmetafor med sidor som man bläddrar fram på skärmen, klickbara innehållsförteckningar, sökfunktioner osv. I Sverige gjorde man vid Högskolan i Växjö ett liknande, avsett för vetenskapliga publikationer, och jag själv gjorde också ett enkelt Macverktyg som jag kallade *Low Budget Hyperbook Tool*.⁴ Några utnyttjade också hjälpfunktionen i Windows och gav ut enkla hypertextböcker i detta format.

Det här var en sorts yrvaken tid när både enskilda som ägnade sig åt *self-publishing* och större förlag experimenterade. Norstedts skulle t.ex. ge ut några av Jonas Gardells och Jan Guillous redan tidigare utgivna böcker i versioner gjorda med Voyagers toolkit, men man ändrade sig i sista stund, när redan reklambroschyrer och omslag var tryckta. Det där säger kanske något om förlagsbranschens ambivalens inför den elektroniska utgivningen, en ambivalens som finns kvar i högsta grad än i dag.

Förlagen är lika skeptiska till tanken på *print-on-demand*, en teknik som naturligtvis också hör hemma här. Visserligen är det kanske främst en lösning för klassiker eller akademiska böcker som säljs i små upplagor och då inte behöver lagerhållas utan just kan tryckas på begäran. Men även egenpublicisterna kan förstås utnyttja metoden. Man kan få internationell spridning genom att t.ex. trycka hos ett företag som Lightning Print och sedan avtala med exempelvis nätbokhandeln Amazon.com om distribution.⁵ Ett par svenska webbplatser som sysslar med *print-on-demand* är Mart Marends projekt *Books on demand*⁶ och Oscar Swartz' *Periskop Media*.⁷

Författaren Jules Siegel erbjuder en intressant variant av *print-on-demand*, som närmast för tanken till de medeltida handskrifterna. Han tillhandahåller böcker som enkel rtf-fil,⁸ som vem som helst kan skriva ut på sin egen skrivare. Dessutom säljer han en "lyxversion", som han själv skriver ut på fint papper och binder in för hand. Dessa exemplar blir olika, beroende på när man köper dem, eftersom Siegel då och då ändrar i texterna.⁹

Den som vill läsa mera utförligt om inte bara self-publishing, utan om all sorts elektronisk publicering och dess historia, kan jag hänvisa till en 37-sidig bilaga jag skrev åt den s.k. E-pliktutredningen (SOU 1998:111).¹⁰

Anledningen till att förlagen är minst sagt kluvna till den elektroniska publiceringen är nog att den rycker undan ett antal mattor under deras fötter. Det förlagen traditionellt stått till tjänst med är:

- prestige (även om de kanske själva hellre kallar det "starkt varumärke")

- urval ("Förlagen läser de böcker åt oss som vi inte vill läsa själva", som Lars Gustafsson uttryckte det hösten 1997 på ett symposium om elektronisk publicering. Men kan vi vara säkra på förlagens omdöme? Det är en av kärnfrågorna för alla som funderar på *self-publishing*.)
- konstruktiv kritik och rättelser m.m.
- design och produktion av den fysiska produkten
- marknadsföring
- att sköta det pekuniära, fördelning av royalties etc.

Mycket av detta kan ju övertas av antingen författaren själv eller andra medarbetare, som inte behöver vara traditionellt förlagsfolk. På nätet kan man få konstruktiv kritik av andra. Det behöver förstås inte vara på nätet. Man kan också bjuda hem intresserade vänner med litterärt omdöme – men via nätet har man ju en större kontaktyta, som det kan vara vettigt att utnyttja. Här ligger liksom implicit den successivt framväxande boken, och boken som inte ens längre har bara en enda författare utan är resultatet av ett kollektivt arbete.

När det gäller urval, så sker det ju inte annat än i form av den hårda tävlan om uppmärksamheten som utkämpas på nätet – i konsumentledet i stället för i producentledet, skulle man kunna säga, även om den typen av uppdelning är lite missvisande i nätverkssammanhang. Och detta är på samma gång egenpubliceringens styrka och svaghet. Vid nätpublicering sker närmast en sammansmältning av urvalsmekanismen och marknadsföringsmekanismen. Det som i praktiken väljs ut för en publik blir det som fastnar i sökmotorer eller som uppmärksammas i andra medier – eller på något annat sätt märks i mängden. Här kommer nu också det där med prestige in. Även på nätet börjar vi få en kontext som legitimerar och ger status och i vissa fall också borgar för kvalitet och autenticitet. Att t. ex. bli publicerad i en erkänd elektronisk tidning eller att vinna *Die Zeits* elektroniska litteraturpristävling, att få sin webbplats rekommenderad av Encyclopedia Britannicas webbguide osv.

När det gäller arvoden och betalning, så är ju det mesta på Internet än så länge uttryck för en gratiskultur, en *gift economy*. Viss sponsring och reklamfinansiering finns, men när det gäller t. ex. skönlitteratur är det ytterst ovanligt att man tar betalt för den. Det finns dock några få exempel.

Vissa försök har gjorts att sälja skönlitteratur i elektronisk form på Internet. *Omnibooks* försökte sprida böcker enligt shareware-principen, dvs. att man får boken gratis och betalar om man läst och tyckt om den. *Omnibooks* ägare märkte dock snart att inte ens en promille av dem som laddat ned en bok betalade. Ett annat försök var *FictionNet* (som nu också tycks nedlagt), som visade delar av sina böcker online, medan resten fick beställas mot avgift för leverans på diskett i Adobes pdf-filformat (portable document format).

Ett annat kooperativ för spridning av elektroniska böcker på nätet är *Firstbooks*,¹¹ och i Frankrike finns (eller fanns – de här försöken tycks rätt kortvariga) *Editel*.¹²

I Sverige verkar t.ex. *Novell på nätet* (inte dataföretaget Novell således, utan korta

historier).¹³ På sin informationssida deklarerar man:

Alltför många kreativa och intelligenta människor har fått dessa eländiga "nej-tackbrev" från olika bokförlag för att sedan lägga sitt skrivande åt sidan för resten av sitt liv. Vår inriktning är att publicera allt som kommer in till oss. Att bli publicerad tillhör bland de största ögonblicken i livet för en författare eller poet och vi hoppas på detta sätt uppmuntra ett fortsatt skrivande livet ut.

Firstvirtual hette ett företag (det har funnits två med detta namn), som rätt tidigt runt 1994 var ute på WWW med idén att ha en sorts webbhotell för dokument som man trodde kunde vara intressanta för andra att läsa. Vem som helst fick alltså ladda upp dem där, och läsare skulle sedan kunna ta del av dem mot en mindre avgift. Det var en bra idé som man var ute med för tidigt, det fanns inga lämpliga betalningsrutiner då och ännu mindre folk som var villiga att betala för informationen, såvida det inte gällde t. ex. begärlig finansinformation.

Många väntar i dessa dagar på att man ska finna enkelt användbara metoder för mikrobetalningar. Förespråkarna menar att kontrollen då skulle kunna återföras till skribenten eller utgivaren. Man blir inte beroende av sponsorer och annonsörers välvilja, ett beroende som ju annars kan leda till att man ålägger sig en sorts självcensur. Tanken är att det ska vara mycket billigt att läsa. Dansk-amerikanske Jakob Nielsen, som är en webbexpert som förespråkar detta varmt, menar att det inte får kosta som telefonsamtal utan snarare som elektricitet. Då kommer folk att vilja betala. Samtidigt gäller ju detta bara information med verklig *mass appeal*, och helst sådan som kan fungera på den stora engelskspråkiga marknaden. Kanske blir det ändå musiksektorn som blir först med att hitta metoder för att klarera betalningar vid digital nätverksdistribution av t.ex. MP3-filer och liknande.

Jag skulle själv kunna göra tankeexperimentet att avgiftsbelägga några texter i min kulturtidskrift *The Art Bin*. Enligt mikromodellen skulle en artikel kanske kosta 25 öre att läsa, och eftersom min tidskrift är sitt eget arkiv, så ligger ju artiklarna kvar och kan bli lästa långt efter publiceringstillfället. En viss artikel som är hyfsat attraktiv för en hyfsat bred allmänkulturellt intresserad läsekrets kanske nu når 10 000 läsare under ett år. De mer intressanta artiklarna kan kanske nå 60 000-70 000 på ett år, men en gissning på ett medeltal torde hamna kring 10 000. Om denna artikel kostade pengar att läsa, skulle den förmodligen läsas av högst tiondedelen, säg 1 000 personer på ett år, vilket skulle inbringa 250 kronor. För en hygglig utgiftstäckning skulle det krävas 400 sådana artiklar, om var och en inbringade 250 kronor.

För smalare utgivning tror jag således att man fortfarande är hänvisad till annonsfinansiering – eller kulturbidrag. Tyvärr ger dock inte Kulturrådet pengar till elektroniska tidskrifter som är gratis, vilket jag tycker är synd. Jag tror man har missuppfattat mycket av det som är typiskt för klimatet på Internet. Man tror att en gratistidning på nätet är som en kommersiell annonstidning i tryck, som pliktskyldigast har lite redaktionellt material – ofta av undermålig kvalitet.

Man bör i sammanhanget notera att det är en oerhörd skillnad på en verklig

gåvoekonomi (*gift economy*), som Internet ofta sägs vara åtminstone resterna av, och enskilda öar av merkantilt betingade gratiserbjudanden, avsedda att smörja en monetär marknad. I stället för traditionell nytto- eller vinstmaximering kommer här tillhörigheten till olika subkulturer in, liksom de olika ceremoniella uttryck denna tillhörighet ofta tar sig.

Vi får nu se hur det går med alla dessa hemsidor där författare publicerar sina egna romaner, där musiker erbjuder sin musik i form av Realaudio- eller MP3-filer och när frilansjournalister börjar starta egna webbaserade TV-stationer lika enkelt som man i dag publicerar text. Många traditionella mellanhänder lär försvinna, kanske även många rättighetsorganisationer som idag administrerar royalty och liknande. De skulle naturligtvis kunna ersättas av serverprogramvara.

Ted Nelson, som myntade ordet *hypertext* i början av 60-talet, ville skapa ett *dokuversum*, där informationen var fritt tillgänglig och dessutom fri för tillskapande.¹⁴ Alla goda tänkare världen över skulle alltså kunna utvidga texterna, göra kommentarer i marginalen osv. Sådant skulle också kunna kontrolleras via särskilda servrar, så att dokumentens revisionshistoria hela tiden framgår. Man ska alltså kunna se vem som skrivit vad – till skillnad från vad de medeltida handskrifterna medgav – och man ska, om man så vill, kunna begränsa läsningen till bara auktoriserade kommentatorer eller, om man hellre vill det, läsa vad vem som helst skrivit. Eller hålla sig strikt till den absoluta grundtexten.¹⁵

Idén med ett *dokuversum* är onekligen mycket intressant, och med tanke på vad förbättrad informationsspridning tidigare i historien har betytt för exempelvis reformationen och den industriella revolutionen, bankväsendet m.m., så kan man nog förutse att ett sådant system skulle kunna bli den jättestora globala dator många fantiserar om, det skulle sannerligen bli ett världsomspännande nätverk inte av datorer i första hand, utan av tänkande människor. Detta är något som naturligtvis medför en enorm förändring av våra definitioner av både verket och författaren.

Vi kan alltså konstatera att egenpublicering redan finns i många former, där såväl professionella som amatörer lägger ut t.ex. dikter och romaner på nätet utan att någon förlagsredaktör lagt sig i. Men även alla dessa hemsidor där människor berättar om sig själva, familjen, sitt arbete, sina vänner och intressen är en sorts egenpublicering.

Familjen Børre-Ludvigsen i Norge blev känd för ett par år sedan genom att lägga ut bilder från sitt hem och sin trädgård och publicera dagböcker om familjens vardag.¹⁶ Den unga webbdesignern Jennifer Ringley i Washington D.C. monterade rent av upp en webbkamera i sitt sovrum. Nu är hon närmast en liten industri.¹⁷

Att ladda upp dagböcker på nätet för allmän läsning har blivit mycket vanligt. Söker man på "dagbok" på Sunets söksida, får man upp drygt ett sextiotal svenskar som på detta vis offentliggör sina privatliv på egna webbplatser. Sådana där dagböcker med sammetspärm och mässingslås, som fanns förr, förefaller med ens långt borta.

Dessa hemsidor är otvivelaktigt en form av publicering och definitivt något nytt. Här har det uppstått ett sätt att synliggöra sig i världen som skiljer sig från traditionell publicering, genom att man inte alltid förväntar sig läsare. Det liknar mera flaskposten

som kastas ut i havet i hopp om att någon ska finna den.¹⁸ (Michael Björn gav förresten ut en elektronisk bok med titeln *Flaskpost* 1994, vilket kanske berodde på insikter i hur publicering i denna informationsflod fungerar.) Dock har man här chansen att träffa rätt läsekrets på någon avlägsen strand, för sökverktygen gör ju att vissa ord och ämnen genererar sökträffar.

Detta förebådar säkerligen ett alldeles nytt förhållningssätt, där utgåvor av publikationer inte längre kommer att vara lika påtagliga, där man snarare gör sig själv till en kontinuerlig publikation, ständigt utställd och tillgänglig i ett mer eller mindre offentligt rum. Detta att göra sig till ett verk motsvarar också en tendens i konstvärlden: När t.ex. den franska performanceartisten Orlans plastiker sig för att se ut som Mona Lisa eller när konstnären Stelarc bygger ut sin kropp med en tredje arm. På ett snarlikt sätt har också näringslivets hetaste entreprenörer och konsulter gjort det till sitt yrke att vara sig själva, deras namn är på samma gång deras titel - och förstås varumärke.

Första steget mot ett konstant tillstånd av publicering är kanske hybridformer mellan den personliga hemsidan och chatlinjer eller avatarklubbar, där man skapar sig en fiktiv identitet, samt ICQ-nätverk (ICQ=I Seek You) av vänner och bekanta, som man ständigt är i förbindelse med via portabla miniatyrdatorer eller med hjälp av glasögon med inbyggda datorskärmar. Dessutom finns sedan länge starka tendenser även i övriga medier till en upplösning av gränsen mellan fakta och fiktion, liksom mellan privat och offentligt, vilket torde underlätta en sådan utveckling.

Hittills har man antingen varit publicerad eller också inte. Antingen är något privat eller offentligt, men snart lär många mellanformer uppstå. Alla som hittills skrivit för den s.k. skrivbordslådan, kan nu i stället ladda upp denna på nätet, vilket dock inte behöver betyda att den blir tillgänglig för alla. Man kan lösenordsskydda en mapp eller ett underbibliotek och på så sätt låta skrivbordslådan vara öppen för några få vänner eller medarbetare. Efter *self-publishing* kanske vi får börja tala om "*half-publishing*".

Lösenordsskyddade servrar kan också komma att bli framtidens bankfack, där vi förvarar våra digitaliserade värdesaker, elektroniska pengar, familjealbumet som släktingar runt hela världen kan titta i osv. Allt snyggt säkerhetskopierat på servrar i olika länder, skyddat för såväl brand som inbördeskrig. Ju mer av våra personliga ägodelar, souvenirer och andra saker med affektionsvärde för oss som kan anta immateriell form, desto lättare låter de sig också förvandlas till en sorts publikationer.

Kanske går vi mot en värld där publicering och offentliggörande inte längre nödvändigtvis är de aktiva processerna. Publicering skulle helt enkelt vara normaltillståndet, en självklar biprodukt av normalt arbete, fritid och liv, en sorts fjärrnärvaro i olika ständigt disponibla informationsmängder. Den aktiva handlingen skulle snarare bli tillbakahållandet, skapandet av hemliga, privata rum, lösenordszoner eller helt enkelt sammanhang där vi helt undviker all elektronik.

Jürgen Habermas¹⁹ menar att det på 1600- och 1700-talen, och senare under 1800-talet, bl.a. inom den centraleuropeiska kafékulturen och i pressen, uppstod ett helt nytt offentligt rum som inte existerat tidigare, en (*med-*)*borgerlig offentlighet*, där envar kunde delta som privatperson utan att representera t.ex. ett stånd eller ett skrå. Möjligen har Habermas rätt i att något kvalitativt nytt uppstod då, och möjligen står vi

i dag inför ett nytt skifte, då vi – vare sig vi vill eller inte – kommer att ingå i, dra nytta av, bidra till och utsättas för en sorts "*hyperoffentlighet*", som inte längre har den tydliga vertikala eller horisontella struktur Habermas tänkte sig, som i stället blir en privat-offentlig spelplats med tusen förbindelser, som var och en snabbt kan ändra fästpunkt och riktning, och som lånar sig till nära nog vilka syften som helst.

I Sverige har vi hittills mest diskuterat offentlighetsprincipens bevarande inom EU osv, men i och med debatten kring personuppgiftslagen kom också integritetsproblemen upp på dagordningen, vilket var på tiden. Redan nu lämnar vi både frivilligt och ofrivilligt mängder av elektroniska spår efter oss, som med olika övervakningsverktyg för den digitala världen lätt kan sammanställas. Även s.k. harmlösa uppgifter kan då bli avgörande pusselbitar i en privat totalbild man vill skydda.²⁰

För de flesta är väl dock elektronisk *self-publishing* än så länge en kärkommen nyhet som hjälper dem att nå ut. Men det skadar nog inte att mitt i yran över ett nyfunnet medium vara beredd på att det också finns risker och anledning till försiktighet när vi träder ut på hyperoffentlighetens närmast friktionslösa blankis.

Self-publishing kan ändå – tillsammans med mycket annat som nätverk och digital kommunikation erbjuder – om vi hanterar frågorna rätt, tjäna som en kraftfull förstärkning av demokratin. I dessa dagar av sviktande förtroende för de gamla representativa förmerna tycks det ju behövas.

([Åter](#) till början av artikeln)

Om författaren

Karl-Erik Tallmo är författare, IT-debattör och föreläsare. Han utger också den elektroniska kulturtidskriften *The Art Bin* (<http://art-bin.com>).

([Åter](#) till början av artikeln)

Noter

1. "Historietter" finns på WWW, på adressen <http://art-bin.com/art/oeng1.html> ([Åter till texten](#))
2. Författares bokmaskin har förstås numera även information på nätet, se <http://www.bokmaskinen.se/>. ([Åter till texten](#))
3. Se <http://www.nisus.se/archive/iakttaga.html>. ([Åter till texten](#))
4. Programmet finns för gratis nedladdning på Internet, se <http://art-bin.com/art/soft.html>. ([Åter till texten](#))
5. Lightning Print Inc. är ett dotterbolag till IngramBook Group och återfinns på <http://www.lightningprint.com/>. ([Åter till texten](#))
6. Se <http://www.books-on-demand.com/>. ([Åter till texten](#))
7. Se <http://www.periskop.com/>. En bra översikt över tekniken och dess betydelse finns i Maja-Brita Mossbergs rapport *En bok i sänder* (Teldok 122), som finns både som *print-on-demand* och pdf-fil på <http://www.teldok.framfab.se/blurbs/blur122.htm>. ([Åter till texten](#))
8. Rtf betyder *rich text format* och är en metod att i vanliga ASCII-filer märka ut fetstil och kursiver m.m. så att dessa kan tolkas av andra ordbehandlingsprogram än det som filen ursprungligen skapats med. ([Åter till texten](#))

9. Se <http://bookarts.webjump.com/intro.htm>. ([Åter till texten](#))

10. E-pliktutredningen finns på http://utbildning.regeringen.se/propositionermm/sou/pdf/sou98_111.pdf och min bilaga som separatfil på <http://www.nisus.se/sodertorn/epliktutr.html>. ([Åter till texten](#))

11. Se <http://www.lstbooks.com>. ([Åter till texten](#))

12. URL:en var <http://www.editel.com/> men tycks inte längre fungera. ([Åter till texten](#))

13. Se <http://www.fl-net.se/novell/>. ([Åter till texten](#))

14. Se <http://www.xanadu.com.au/>. ([Åter till texten](#))

15. Jag har utvecklat en visuell prototyp som visar hur ett framtida läsverktyg med en del av de här egenskaperna skulle kunna se ut, se <http://www.nisus.se/ptm/nomenu.html>. ([Åter till texten](#))

16. Se <http://www.ludvigsen.hiof.no/>. ([Åter till texten](#))

17. Se <http://www.jennicam.org/>. ([Åter till texten](#))

18. Det förekommer dock också särskilda webbplatser, där många människors dagböcker publiceras och får en gemensam *front-end*, t.ex. "Reload" på <http://www.reload.org/>. ([Åter till texten](#))

19. Jürgen Habermas: *Borgerlig offentlighet. Kategorierna "privat" och "offentligt" i det moderna samhället* (Eslöv, 1998); *Strukturwandel der Öffentlichkeit. Untersuchungen zu einer Kategorie der bürgerlichen Gesellschaft* (Frankfurt am Main, 1962). ([Åter till texten](#))

20. Se min artikel från oktober 1998, "Den personliga uppgiften – offentlig, uthängd eller skyddad?" i "The Art Bin" på <http://art-bin.com/art/apul.html>, sedermera även i aktualiserad version från juni 1999 i FiB-juristernas tidskrift "Folkets rättigheter". ([Åter till texten](#))

([Åter](#) till början av artikeln)

© Karl-Erik Tallmo 1999

[Åter till Human IT 3/1999](#)